

Боднар І. Р.,

к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ДОСВІД ПРОМИСЛОВО РОЗВИНЕНИХ КРАЇН ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СФЕРІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

Анотація. Стратегія промислово розвинених країн щодо побудови інформаційного суспільства базується на реалізації програм спільного виконання, довготермінових проектах. Велика увага урядів базується на досягненні мережесевих переваг, а саме: визначенні довгострокових та багатoproфільних цілей, високого рівня управлінської автономії інформаційної сфери. Інформаційна політика ЄС передбачає забезпечення поваги до прав людини і, зокрема, свободи слова, при використанні і розробці нових інформаційних технологій за допомогою регулювання і саморегулювання. В Україні розвиток інформаційної сфери визначається державною інформаційною політикою та Національною програмою інформатизації. У зв'язку з цим здійснено аналіз інформаційної сфери України, досліджено проблеми національного інформаційного ринку, запропоновано ґрунтовні положення щодо розвитку інформаційного суспільства в Україні на основі досвіду промислово розвинених країн.

Ключові слова: інформаційна сфера, інформаційне суспільство, державна інформаційна політика, інформаційна політика промислово розвинених країн, інформаційна інфраструктура, ринок інформаційних послуг.

Bodnar I. R.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

THE EXPERIENCE OF INDUSTRIALLY DEVELOPED COUNTRIES REGARDING THE IMPLEMENTATION OF THE BALANCED STATE POLICY OF UKRAINE IN THE FIELD OF INFORMATIZATION

Abstract. The strategy of industrialized countries regarding the building of an information society is based on the implementation of joint programs, long-term projects. The great attention of governments is based on the achievement of network advantages, in particular: definition of long-term and multi-profile goals, high level of administrative autonomy of the information sphere. The EU's information policy implies respect for human rights, and, in particular, freedom of speech, when using and developing the new information technologies through regulation and self-regulation. In Ukraine, the development of the information sphere is determined by the state information policy and the National Program of Informatization. Considering this, the analysis of the information sphere of Ukraine was carried out, the problems of the national information market were investigated and grounded provisions on the development of the information society in Ukraine based on the experience of the industrially developed countries were proposed.

Key words: information sphere, information society, state information policy, information policy of industrially developed countries, information infrastructure, market of information services.

Постановка проблеми. Для України на сучасному етапі розвитку постають виклики, пов'язані з інформаційними війнами, спрямованими проти національного суверенітету та територіальної цілісності, негативною інформаційною політикою окремих країн, низькою ефективністю заходів щодо

розповсюдження і запобігання неправдивої інформації. Активізація розвитку інформаційних процесів, бурхливе становлення світової інформаційної сфери вимагає вдосконалення державної інформаційної політики.

Сучасний розвиток і структуризація вітчизняного ринку інформаційних ресурсів являє собою так звану систему, що охоплює різні види відносин у економічній, правовій та організаційній сферах і опосередковує процеси створення та купівлі-продажу інформаційних ресурсів (під ними розуміють технології, товари, продукти, послуги). Головні заходи повинні бути спрямовані на забезпечення державних інтересів України і не суперечити соціальним інтересам громадян країни. Всі ці питання повинні вирішуватися шляхом здійснення ефективної інформаційної політики.

Для цього важливим є виявлення та дослідження чинників впливу об'єктивного та суб'єктивного характеру на вітчизняну інформаційну сферу. Одним із напрямів визначено аналіз прогалин у інформаційній політиці нашої країни та необхідності її удосконалення в процесі євроінтеграції на основі використання досвіду промислово розвинених країн.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Висвітлення питань розвитку та проблем функціонування державної інформаційної політики країн, у тому числі базових засад, напрямів реалізації інформаційно-комунікаційних функцій, висвітлює І. Арістова [1], забезпечення інформаційної симетрії описує Н. Нижник [2], функціонування державної інформаційної політики та захисту інформації розглядається у наукових працях Г. Почепцова [3]. Питання нормативного закріплення національних інформаційних ресурсів та проблематику визначення організаційно-правових засад інформаційної політики України аналізував О. Соснін [4]. Пріоритетні напрями розвитку інформаційної сфери в Україні досліджував А. Колодюк [5].

Арістова І. у своїй роботі зазначає, що інформаційний потенціал України є важливим складником економічного успіху. В рейтингу нових інформаційних та телекомунікаційних технологій Україна посідає останні місця, тому, що не використовує повною мірою ці нові інструменти зростання. Інформаційно-телекомунікаційні технології забезпечують істотний потенціал для зростання продуктивності економіки, їхнє використання необхідно розглядати як пріоритетне. Створення ефективної інформаційної економіки повинно бути стратегічним напрямком національної політики країни на шляху розвитку її економіки.

На думку Г. Почепцова, масштабні структурні зміни, які відбулися в розвинених країнах світу протягом останніх десятиліть, засвідчили перехід від “матеріальної” до “інформаційної” економіки, в якій інформація, знання та нові технології виступають стратегічним чинником та визначальним джерелом соціально-економічного розвитку.

Постановка завдання – визначити проблеми впливу на розвиток державної інформаційної політики, проаналізувати досвід промислово розвинених країн в інформаційній сфері, описати пріоритетні напрями реалізації інформаційної політики на шляху ефективного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сьогодні однією з основних причин посилення конкуренції у міжнародному масштабі є широке розповсюдження деяких видів інформаційних технологій. У промислово розвинених країнах саме інформаційні технології стали якісно новим видом зброї, яка і без того загострює конкурентну боротьбу між різними організаціями. Можна стверджувати, що тенденції впровадження інформаційних технологій у різноманітних організаціях в усіх регіонах світу є достатньо подібними, як в Америці, так і в Україні [1]. Цьому сприяють міжнародні процеси стандартизації та глобалізації інформаційних технологій, інтеграція країн до світового ринку. Разом з тим, існують фактори, які обумовлюють деякі особливості у практичному впровадженні інформаційних технологій у різних країнах. Адже зрозуміло, що застосування інформаційних технологій повинно бути економічно вигідним. А це у великій мірі обумовлюється економічним становищем країни та державною політикою в галузі інформатизації. Інші фактори, які пов'язуються зі станом розвитку економіки і розвиненістю інформаційної інфраструктури, впливають на величину показника співвідношення “собівартість-ефективність” для використаних інформаційних технологій.

Зрозуміло, що збільшення прибутку за рахунок впровадження інформаційних технологій для роботи із зовнішньою інформацією можна отримати лише за умови наявності розвинутої інформаційної інфраструктури та підготовленого прошарку користувачів. Незаперечним можна вважати твердження, що в промислово розвинених країнах використання інформаційних технологій стало життєво необхідною стратегією. В Україні ситуація дещо інша, економічна криза охопила більшість підприємств. Тому застосування інформаційних технологій на даному етапі є не настільки важливим, щоб спрямовувати значні кошти на внутрішні процеси інформатизації [2].

З іншого боку, розвинуті глобальні інформаційні інфраструктури в промислово розвинених країнах сприяють широкому застосуванню та підвищенню загальної ефективності виробництва продукції та послуг. Під інформаційною інфраструктурою розумітимемо структуру забезпечення всіх споживачів інформацією в конкретній країні, яка забезпечує можливість використання нових інформаційних технологій на базі широкого впровадження інформаційно-обчислювальних ресурсів і автоматизованих систем зв'язку. Зокрема, в США продовжується впровадження грандіозного перспективного проекту, який одержав назву “Національна інформаційна інфраструктура”. У відповідності з цим проектом інформаційна інфраструктура повинна розвиватися еволюційним шляхом злиття комп'ютерних систем із засобами масової інформації в напрямку об'єднання декількох галузей – комп'ютерної, телекомунікаційної та інформаційного забезпечення. Ця інфраструктура повинна забезпечувати зацікавлених користувачів необхідними відомостями з різних ділянок людської діяльності (наукової, виробничої, економічної, навчальної, соціальної, розважальної і т.д.).

Основними експортерами високотехнологічної продукції у світі є США, Японія і Німеччина. В промислово розвинених країнах спостерігається тенденція до збільшення асигнувань урядів у НДДКР у розвинених країнах. Так, США збільшили інвестиції в дослідження й розробки у 2018 р. на 46%, Японія – на 27%, ЄС – на 18%. У 2018 р. ЄС витратив на НДДКР в галузі медичних технологій, авіації, фармацевтики й інших наукоємних сфер 190,6 млрд. дол., а США – 325,6 млрд. дол. Якщо в США частка приватного сектора в загальних витратах на НДДКР становить 68,2%, то в ЄС – 56,3%. Такий неоднозначний стан ЄС щодо основних конкурентів пояснюється незбалансованістю єдиного західноєвропейського ринку, що не дозволяє найбільш ефективно використовувати витрати на НДДКР, впроваджувати й реалізовувати розроблені продукти, високими прибутками у сфері середньотехнологічного експорту. В таблиці 1 представлено частку промислово розвинених країн у світовому експорті в розрізі основних галузей.

Таблиця 1

Частка промислово розвинених країн у світовому експорті високотехнологічної продукції (2018 р.)

Галузь	Країни	Частка у світовому експорті, %
1. Телекомунікаційне і навігаційне обладнання	США	22
	Японія	19
	Німеччина	8
2. Мікроелектроніка	США	21
	Японія	23
	Південна Корея	11
3. Авіаційне і ракетно-космічне обладнання	США	43
	Франція	22
	Велика Британія	12
4. Засоби інформатики	США	19
	Японія	17
	Сінгапур	13
5. Медичне обладнання і матеріали	США	28
	Німеччина	14
	Японія	12
6. Промислові і наукові прилади та матеріали	США	29
	Японія	19
	Німеччина	15

Складено за: [6]

Аналізуючи табл. 1, бачимо, що світовим лідером у всіх окреслених галузях є США. Частка США у світовому експорті високотехнологічних продуктів коливається в межах від 15 до 40 %. Двома іншими провідними країнами є Японія та Німеччина.

Сучасний стан інформаційних технологій у промислово розвинених країнах характеризуються наступними тенденціями:

1. Наявність великої кількості реально функціонуючих баз даних, що містять великі обсяги інформації за всіма видами діяльності.

2. Створення технологій, що забезпечує інтерактивний доступ масового користувача до інформаційних ресурсів. Технічною основою є державні та приватні системи зв'язку і передачі даних загального та спеціального призначення, об'єднані в національні, регіональні і глобальні інформаційно-обчислювальні мережі.

3. Розширення функціональних можливостей інформаційних систем, що забезпечують одночасну паралельну обробку баз даних із різною структурою даних, документів, гіперсередовищ. Створення багатфункціональних проблемно-орієнтованих інформаційних систем різного призначення.

4. Включення в інформаційні системи елементів інтелектуалізації інтерфейсу користувача з різними проблемно-орієнтованими інформаційними системами [3].

Щодо стану впровадження інформаційних технологій в Україні, то на сьогодні тут є проблеми щодо їх широкого використання. Необхідно зазначити ряд таких аспектів, як сумнівні економічні вигоди, традиційні форми праці і методи управління, що нівелюють очікувані переваги. Однак ігнорувати розвиток інформаційних технологій, навіть посилюючись на важке економічне становище в країні, не можна. Мова повинна йти про пріоритети їх впровадження, пошук ефективних шляхів управління процесом розробки і використання інформаційних технологій, хоча б для того, щоб уникнути критичного відставання в цій галузі. Цьому може найбільше сприяти глибоке наукове вивчення та узагальнення процесів розвитку і впровадження інформаційних технологій, а також активне поширення знань у цій сфері [4].

Досвід промислово розвинених країн показує, що відношення до використання інформаційних технологій змінюється в залежності від рівня знань користувача. Японія найбільше витрачає коштів на науково-технічні розробки (2,9% від ВВП). В Україні цей показник становить 1,23% від ВВП [6]. Враховуючи ситуацію в Україні та міжнародну практику щодо розвитку ринку інформаційних послуг, очевидно є необхідність переходу до системи державної координації та регулювання розвитку інформаційної інфраструктури. Формування інфраструктури ринку інформаційних послуг повинно координуватись і регулюватись державою з врахуванням особливостей інформації, як товару, попиту і потреб в інформаційних послугах і продуктах, інформаційної культури споживачів та фахового рівня інформаційних працівників. Уряду необхідно бачити широкі ринкові можливості, що обумовлюватимуть більшу гнучкість та менші витрати виробництва.

Аналізуючи роль держави в формуванні інформаційної інфраструктури, зазначимо, що головною умовою формування інформаційної інфраструктури

повинна стати інформаційна політика держави, яка має стимулювати її розвиток. З одного боку, держава повинна проводити активну політику та безпосередньо фінансувати проведення процесів автоматизації в органах статистики, казначейства та податковій службі та одночасно сприяти розвитку інформаційних інфраструктур, що забезпечать підтримку розгортання банківської справи та страхування. З іншого боку, внутрішня політика держави повинна максимально сприяти розвитку інформаційних технологій через регулюючі дії [5]. В останньому випадку політика повинна бути спрямована на проведення таких заходів:

- зменшення податкового тиску на інформаційні підприємства, які надають інформаційні послуги вітчизняним товаровиробникам;
- регулювання фінансових потоків, спрямоване на полегшення доступу інформаційних підприємств до джерел фінансових коштів, цілеспрямоване субсидювання з бюджету за рахунок здійснення програм надання пільгових позик, залучення приватного капіталу;
- застосування найбільш прогресивних форм цільового кредитування за мінімальними ставками;
- активне використання інвестиційного потенціалу банків, іноземних та вітчизняних кредиторів для формування трудового потенціалу;
- здійснення антимонопольних заходів, тому що відсутність державного регулювання взаємовідносин на ринку інформаційних послуг сприятиме його монополізації з боку потужних зарубіжних організацій.

Становлення вітчизняного ринку інформаційних послуг вимагає, з одного боку, наявності невеликої кількості інформаційних підприємств, здатних надавати кваліфіковані інформаційні послуги, а з іншого, – стрімке зростання і диференціацію попиту на інформацію, що викликає необхідність створення розвинутої інформаційної інфраструктури ринку. Виходячи з напрямків розвитку світової інформаційної інфраструктури, концепція розвитку інформаційної політики в Україні повинна опиратися на такі блоки:

- визначення цілей розвитку ринку інформаційних послуг, до яких відноситься сприяння розвитку ринкових відносин в Україні, структурна орієнтація народного господарства на ринкову економіку, оперативне насичення ринку інформаційними продуктами і послугами, розвиток конкуренції;
- розробка основних принципів інформаційного розвитку, а саме: системність та комплексність державних програм розвитку ринку інформаційних послуг, доцільність і чітка спрямованість підтримки інформаційних підприємств, рівноправний доступ організацій до матеріальних, фінансових, трудових та інформаційних ресурсів.

Підтримка пріоритетних напрямків державної допомоги в галузі інформаційних технологій повинна включати формування нормативно-правової бази, вдосконалення податкової та фінансово-кредитної політики, своєчасне забезпечення достовірною інформацією, надання допомоги у впровадженні

сучасних технологій, проведення заохочувальних заходів щодо розвитку ринку інформаційних послуг [3].

Отже, потрібно зосередити увагу на чіткому визначенні пріоритетів щодо включення України в міжнародні інтеграційні процеси в рамках ЄС, які б забезпечували високотехнологічне зростання економіки України. Актуальним на сьогоднішній день є питання щодо покращення інвестиційного клімату в сфері виробництва високотехнологічної продукції. Важливим є вдосконалення правової бази щодо підвищення ефективності функціонування сучасних організаційних форм: технопарків, промислово-фінансових груп, акціонерних товариств, консорціумів, якими передбачається концентрація капіталу та наукоємного виробництва з метою досягнення конкурентоспроможності українських високих технологій в умовах глобалізації. Поряд із цим потребує швидшого забезпечення державою дотримання захисту прав інтелектуальної власності в Україні у відповідності з міжнародними стандартами. Важливим питанням є також доведення вітчизняних витрат на НДДКР до рівня, який би забезпечував конкурентоспроможність високотехнологічних галузей України на світовому ринку.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Кожна країна має свій власний досвід у формуванні та реалізації інформаційної політики, який відображає успіхи або недоліки, рівень розвитку інформаційної інфраструктури, рівень усвідомлення цінності інформаційних ресурсів, ступінь державного втручання у підтримку галузі, наявність висококваліфікованих кадрів тощо. Проте промислово розвинені країни вбачають розвиток інформаційної сфери як шлях до економічного процвітання та добробуту нації. Інформаційну політику розглядають як сукупність напрямів діяльності держави в інформаційній сфері, а її зміст розкривається у концепціях інформаційної політики, програмних стратегічних документах та законодавчих актах з питань інформатизації. Завдання інформаційної політики держави пов'язані з політичною ситуацією, соціально-економічним станом, а також з накопиченням досвіду країн щодо реалізації державної політики в інформаційній сфері.

Процес формування інформаційного суспільства в Україні є складним і тривалим. Його реалізація вимагає рішучості у реалізації конкретних заходів та подальших досліджень з метою ефективного функціонування національної інформаційної сфери. У порівнянні з промислово розвиненими країнами сучасний стан розвитку вітчизняного інформаційного суспільства є недостатнім і не повністю відповідає існуючому потенціалу та наявним потенційним ресурсам. Оптимальним алгоритмом дій щодо подолання проблем у цій сфері має стати виважена, координована державна політика розвитку інформаційного суспільства, яка передбачає співпрацю з іншими країнами, використання їхнього позитивного досвіду на основі розвитку власного потенціалу та подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти [Текст] : монографія / І. В. Арістова; [за заг. ред. О. М. Бандурки]. – Х. : Видавництво Університету внутрішніх справ, 2000. – 407 с.
2. Нижник Н. Р. Інформаційні технології в структурах державної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : //www.bezpeka.com /ru/lib/spec /art101.html](http://www.bezpeka.com/ru/lib/spec/art101.html).
3. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика : навч. посібник / Г. Г. Почепцов. – К. : Знання, 2006. – 663 с.
4. Соснін О. Державне управління інформатизацією як виклик цивілізаційного зростання нації / О. Соснін // Зовнішні справи. – 2011. – № 9. – С. 38-41.
5. Колодюк А. В. Інформаційне суспільство: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні / А. В. Колодюк. - К., 2005. – 205 с.
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : // www.ukrstat.- gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).

REFERENCES

1. Aristova, I. V. (2000), *Derzhavna informatsiyna polityka: orhanizatsiyno-pravovi aspekty* [Tekst], Vydavnytstvo Universytetu vnutrishnikh sprav, Kharkiv, p. 407.
2. Nyzhnyk, N. R. *Informatsiini tekhnolohii v strukturakh derzhavnoi sluzhby*, available at: [http : //www.bezpeka.com/ru/lib/spec/art101.html](http://www.bezpeka.com/ru/lib/spec/art101.html).
3. Pocheptsov, H. H. (2006), *Informatsiyna polityka*, Kiev, p. 663.
4. Sosnin O. (2011), *Derzhavne upravlinnya informatyzatsiyeyu yak vyklyk tsyvilizatsiynoho zrostannya natsiyi, Zovnishni spravy*, № 9, p. 38-41.
5. Kolodiuk, A. V. (2005), *Informatsiine suspilstvo: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku v Ukraini*, Kiev, p. 205.
6. *Derzhavna sluzhba statystky Ukrayiny*, available at : [http : // www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).